એક પૈસો

જાતે કાંતનારાઓને

કાંતવું એટલે જેમ તેમ કરીને, જ્યારે ત્યારે, રમતાં રઝળતાં, સૂતરના જેવા તાંતણા કાઢવા એમ નહિ પણ કાંતવું એટલે કાંતવા પૂર્વેની બધી ક્રિયાઓ જાણી લેવી અને સ્વસ્થ ચિત્તે સરસ, એકધારું, વળદાર, નિયમપૂર્વક સૂતર આસનબદ્ધ થઈ કાંતવું, તેને ફૂંકારવું, તેની લંબાઈ જાણવી, તેનું વજન જાણવું, તેની સરસ આંટી બનાવવી, અને જો કોઇ જગ્યાએ મોકલવું હોય તો સરસ રીતે ગોઠવીને તેના ઉપર કપાસની જાતની, સૂતરના આંકની, લંબાઈ અને વજનની ચિઠ્ઠી બાંધવી.

ગાંધીજી

સને ૧૯૩ પ્રત ૪૫૦૦

લેખક.
નંદલાલ ન. પટેલ.

પ્રકાશક
શ્રી રાષ્ટ્રીય સરંજામ કાર્યાલય,
મામાની હવેલી, શાકબજાર,
અમદાવાદ

કૃષ્ટ મુદ્રણાલય, મુદ્રકઃ પુરુષોત્તમ શંકરદાસ, રિચીરોડ, અમદાવાદ.

શ્રી રાષ્ટ્રીય સરંજામ કાર્યાલય, અમદાવાદ

મામાની હવેલી, શાકબજાર

કાંતણ પીંજણનો સરંજામ મળવાનું અને સૂતર વણાવવા આપવાનું ઠેકાણું.

સરંજામની યાદી ભાવ સાથે.

કાંતવામાં ઉપયોગી

	રૂ. આ.પા.		રૂ. આ.પા.
રેંટિયો ૨૪ ઈંચિયો			
તાંત દર તારે	૦—૨—૦	[illegible]	૦—૨—૦
કાકર ૦—૧—૬		સાદડી સરકટની	૦—૬—૦
		ચરખો	૬—૧૨—૦

અમારે ત્યાં વેચાતી તકલી પોલાદના સળિયામાંથી બનાવવામાં આવે છે; સાઇકલમાં વપરાતા સળિયા(સ્પોક)માંથી બનાવવામાં આવતી નથી.

પૂણી બનાવવામાં સુરતી રૂનો જ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે; બહાર ગામના ઓર્ડરો પર પૂરતું ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

જાતે કાંતનારાઓને

વાવે તેવું લણે અને કાંતે તેવું પહેરે

જે વખતે ચારે બાજુ કાંતવાની પ્રવૃત્તિ સારી રીતે ચાલી રહી છે, તે વખતે કાંતનારાઓએ નીચેની બાબતો પર ખાસ ધ્યાન આપવાની જરૂર છે. જેવું સૂતર કાંતીએ તેવી ખાદી મળે. સારા સૂતરની ખાદી સારી થશે. એટલું જ નહિ પણ વણામણી ઓછી પડશે. સૂતર ખરાબ હોય તો પૈસા પણ વધારે આપવા પડે અને ખાદી પણ ખરાબ થાય; તેમ જ ડૂચા (વેસ્ટ) વધારે પડે. સારી સોંઘી ખાદી મેળવવાને વાસ્તે સુંદર મજબૂત સૂતર કાઢવું જોઇએ. તેમ કરવા સારું નીચેના મુદ્દા પર ધ્યાન આપોઃ–

૧. સારી પૂણી વાપરવી

૨. વળદાર, એકધારું અને મજબૂત સૂતર કાંતવું

૩. સૂતરને ફાળકા ઉપર વ્યવસ્થિત રીતે ઉતારવું

૪. સૂતરને ફૂંકારવું

૫. સૂતરનો આંક જાણવો તથા આંટી યોગ્ય રીતે સાચવવી

સારી પૂણી

જાતે પીંજવું:–સૂતર સારું કાઢવા માટે સરસ પૂણી જોઇએ; એટલે જાતે પીંજીને પૂણી બનાવતાં શીખી લેવું જરૂરનું છે. આથી ખર્ચનો પણ બચાવ થાય છે, કારણ કે માત્ર રૂની કિંમતમાં જ આપણને તૈયાર પૂણી મળી શકે છે. એક કુટુંબમાં માત્ર એક જ જણ સારી રીતે પીંજવાનું શીખી લે તો તે કુટુંબને ઉત્તમ તથા સસ્તી પૂણી મળે અને પૂણી માટે પારકા સામું જોવું મટે.

દેખરેખથી પીંજાવવું:–સારી જાતના રૂમાંથી ખાસ દેખરેખ નીચે પીંજાવીને ઠીક પૂણી મેળવી શકાય. પણ એમ પારકા પર પૂણી માટે આધાર રાખવા જતાં, અનુભવે જોયું છે કે પૂણી ન મળવાથી કાંતવાનું અટકી જાય છે.

બજારુ પૂણી:–હાલ બજારમાં ઠેકાણે ઠેકાણે વેચાતી પૂણીનો મોટો ભાગ મિલના કચરા (વેસ્ટ) તરીકે કાઢી નાંખેલા રૂમાંથી બનાવેલો હોય છે. તે પૂણીમાંથી કંતાતું સૂતર ખાદી વણાવવાને લાયક હોતું નથી. કારણ

કે તે નબળું તેમ જ જાડુંપાતળું નીકળે છે. તેને કાંતતાં પણ વધારે વખત જાય છે અને કચરો ખૂબ પડતો હોવાથી સરવાળે મોંઘું પડે છે. પીંજરાઓ તો આજે ગોદડાં ગાદલાં માટે જ રૂ પીંજી જાણે છે; એટલે તેમની પાસેથી સારી પૂણીની આશા રાખવી નકામી છે. પૂણી સારુ તેઓ પીંજે છે તો પણ વધારે કમાણીના લોભે વધારે પૂણી બનાવવા ગમે તેમ પીંજી નાંખે છે; અને પરિણામે પૂણી કાંતવા લાયક બનતી નથી.

મિલની પૂણી:–કેટલેક ઠેકાણે મિલમાં બનેલી પૂણી વેચાય છે, એ એક અનિષ્ટ છે; તેને આપણે પોષવું ન જોઇએ. શુદ્ધ ખાદી જ પહેરવાની ઇચ્છાવાળાથી મિલની પૂણી ન વપરાય.

આખી વણાટકળાનું મૂળ પીંજણકળા છે, મિલની પૂણી વાપરવાથી તે કળા નષ્ટ થાય છે અને કેટલાએ ગરીબોની રોજી જાય છે; એટલું જ નહિ પણ આપણે પરદેશી સાંચા ઉપર આધાર રાખતા થઇ જઇએ છીએ. સ્વાશ્રયી કાંતનાર કદી આવું પરાવલંબન ન રાખે.

આથી સારુ કાંતવા ઇચ્છનારે પોતે જ પીંજવાનું રાખવું જોઇએ. એકલ માણસને માટે હાથપીંજણ અને કુટુંબને માટે મધ્યમ પીંજણ અનુકૂળ પડે છે.

પૂણી બનાવવામાં કયી જાતનાં કપાસ અને રૂ સારાં, તથા પૂણી કેવી રીતે રાખવી તે પૃ. ૧૦–૧૧ ઉપર જણાવ્યું છે.

વળદાર, એકધારું અને મજબૂત સૂતર

પૂરતો વળ:–તાર કાઢતાં કાઢતાં સૂતરને પૂરતો વળ મળતો રહેવો જોઇએ. તાર ખેંચ્યા પછી વળ દેવો નહિ. પૂણીમાંથી તાર જેમ જેમ નીકળતો જાય તેમ તેમ પૂરો વળ મળતો જાય તે રીતે કાંતવું. જેમ જેમ તાર નીકળતો જાય તેમ તેમ વળ ચડતો જ રહેવો જોઇએ. તેમ કરવાથી સૂતરમાં વળ બેસી જાય છે, અને તે સહેલાઇથી મજબૂત તથા સરખું નીકળે છે.

પૂણીમાંથી થોડા રેસા બહાર નીકળ્યા પછી તેને થોડો વળ આપીને દોરા જેવું કરવું અને તેવો તાર લાંબો ખેંચ્યા પછી બે ચાર ચક્કર ફેરવીને તેને વળ દેવો એ ખરાબ રીત છે; તેથી સૂતર કાચું થાય છે, તેમાં ગાંઠ ગળફા પડી જાય છે, અને તે વણવામાં તાણા તરીકે નકામું પડે છે. તેનો ઉપયોગ માત્ર વાણામાં જ થઈ શકે, તેમ છતાં ખાદી નબળી થાય. જો તે સૂતર વધારે કાચું હોય તો તે પાટી કે શેતરંજી બનાવવા ખપ લાગે.

ઓછા વળવાળાની જેમ વધારે પડતા વળવાળું સૂતર પણ ખરાબ ગણાય છે. તેમ કરવાથી સૂતર બટકણું (બરડ) બની જાય છે, ખૂબ તૂટે છે, તથા તેમાં આંકડીઓ (આમળા) પડી જાય છે. આને લીધે વણવામાં વારંવાર તૂટવાથી ખૂબ મુશ્કેલી પડે છે.

એકધારું:—સૂતર જાડાઈમાં અને ગોળાઈમાં એકસરખું જ આવવું જોઈએ. તેથી એક પછી એક કંતાતો તાર સરખો જ નીકળે તે ઉપર ખાસ લક્ષ આપવું જોઈએ. તાર કાંતતાં વચ્ચે લાળ જેવું પાતળું, કે કોકડા પરના સૂતર કરતાં જાડું, અથવા ફોદાવાળું કે ગાંઠગળફાવાળું આવે તો તેટલો ભાગ તોડીને કાઢી નાખવો અને બે છેડા સાંધીને એકસરખો તાર કાંતવો.

વચ્ચે વચ્ચે લાળ જેવું સૂતર હોય તો તે વણવાના કામમાં ન આવે. અને ગાંઠગળફાવાળું સૂતર પણ મજબૂત હોય તો જ, પાટી અથવા શેતરંજમાં વાપરી શકાય. તેની ખાદી સારી ન બને.

એકધારા સૂતરની પરીક્ષા:-સૂતર એકધારું આવે છે કે કેમ તે જાણવા માટે નીચેની રીતે થોડા દિવસ સુધી તપાસતા રહેવું. આમ કરવાથી સારું પરિણામ લાવી શકાશે.

દોઢ ફૂટ લાંબું તથા નવથી બાર ઈંચ પહોળું એક પાટિયું અથવા પૂઠું લઈ તેને કાળું રંગવું અથવા તેની બધી બાજુ કાળો કાગળ ચોઢી દેવો. તેના ઉપર પોતે કાંતેલા સૂતરના પચીસેક આંટા વચ્ચે જરા જરા જગા રાખીને લાંબે પને વીંટવા. બીજે દિવસે કાંતેલા સૂતરના તાર તે જ પાટિયા ઉપર થોડી જગા છોડીને પહેલાંની રીતે વીંટવા. આ પ્રમાણે બે ત્રણ દિવસ તાર વીંટીને દરેક દિવસે તારના સરખાપણામાં કેટલો સુધારો થયો છે તે તપાસવું. જેમજેમ નવું કાંતતા જઈએ તેમતેમ છેક પહેલાંના તાર પાટિયા ઉપરથી ઉતારતા જવું અને તે જગાએ નવા તાર વીંટવા. કોઈ પણ વખતે પાટિયા ઉપર એક પછી એક એમ ત્રણ દિવસના તાર રાખવા જોઈએ. જેથી આગલા દિવસ કરતાં સૂતરમાં કેટલો સુધારો થયો છે તેની ખબર પડે. આ રીતે તપાસતાં જે ખામીઓ જણાય તે કાંતતી વખતે ધ્યાન રાખી દૂર કરતા જવું. થોડા દિવસ આમ કરવાથી સરખું સૂતર કાઢવાની ચીવટ આવશે, અને આંખને તેની પરીક્ષા પડી જશે.

મજબૂતી:-સૂતરની મજબૂતી તપાસવા માટે બન્ને હાથની ચપટીમાં તેને પકડીને ખેંચતાં ફીસું સૂતર જલદી ફસકી જાય છે, પણ સારું અને મજબૂત સૂતર ખેંચવાથી થોડું લંબાય છે અને પછી અવાજ કરીને તૂટે છે.

વધારે પડતા વળવાળું સૂતર લંબાતું નથી પણ ખેંચતાં જ બટકી જાય છે. એથી ફીસું તથા બટકણું સૂતર વણવામાં સારું નીવડતું નથી.

૧૦૦ કસનું સૂતર સારું કહેવાય

ઝીણું સૂતર કાંતવા માટે સારી જાતનું રૂ વાપરવું. હલકી જાતના રૂમાંથી બારીક સૂતર કાઢવાનો પ્રયત્ન કરવો નહિ; કારણ કે તેથી સૂતરમાં કસ રહેતો નથી અને મહેનત નકામી જાય છે. રૂની જાત (જુઓ પૃ.૧૦–૧૧) ઉપર તેમાંથી કાઢવાના સૂતરની બારીકાઈનો આધાર હોય છે. ટૂંકા તારવાળી જાતના રૂના સૂતરનો આંક બહુ ન નીકળી શકે.

ઉપર જણાવ્યું તેવું સારું સૂતર કાઢવા માટે કાંતતી વખતે કઈ બાબતો તરફ ધ્યાન આપવું જોઇએ તેની માહિતી પૃ. ૧૧ ઉપર આપેલી છે.

સૂતર ઉતારવા વિષે

અટેરણ:–ત્રાક ઉપર અથવા તકલી ઉપર સૂતરનું કોકડું બરાબર ભરાયા પછી તે સૂતરને નીચેની રીતે ઉતારીને આંટી કરવી.

રેંટિયા ઉપર કાંતેલું સૂતર ફાળકા પર ઉતારવું અને તકલી ઉપર કાંતેલું સૂતર અટેરણ પર ઉતારવું સહેલું પડે છે. તેથી રેંટિયો ખરીદનારે ફાળકો અને તકલી ખરીદનારે અટેરણ ખરીદવાની જરૂર છે. તકલીની જેમ અટેરણ સાદું અને દરેક જગાએ પાસે રાખવામાં સગવડભર્યું છે.

અટેરણની લંબાઈ એક ફૂટ હોવી જોઇએ; તેનાથી નાના કે મોટા કદનું રાખવું સલાહકારક નથી. અટેરણ પર સૂતર ઉતારતી વખતે વચ્ચે જોગ (ચોકડી) પડે એ રીતે ઉતારવું. જે છેડેથી શરૂ કર્યું એ છેડે પાછો તાર આવે ત્યારે એક તાર ગણીને કુલ ૩૨૦ તારની આંટી ઉતારવી. એક જોગ પૂરો પડે ત્યારે એક તાર થયો ગણાય.

ફાળકો:–ફાળકાનો ઘેરાવો ચાર ફૂટનો રાખવો જોઇએ; તેથી નાનો મોટો ઘેરાવો ન હોવો જોઇએ. કારણ કે જુદા જુદા માપની ફાળકીઓ વણકરને અડચણ કરે અને પરિણામે વણામણી વધારે આપવી પડે. ચાર ફૂટના ફાળકાથી આંક કાઢવામાં પણ અનુકૂળતા થાય છે.

ફાળકા ઉપર ઉતારતી વખતે ફાળકાનાં પાંખાં પરસ્પર બરાબર કાટખૂણે રહે, એટલે કે ફાળકો બરાબર ચોરસ બની રહે એ રીતે ઊભો રાખવો. તેના ઉપરના ભાગની પટીમાં એક કાણું હોય છે, તેમાં કાગળની ભૂંગળી કરીને ખોસવી જેથી ઉતારતાં ઉતારતાં તાર ગણતાં ફાવે. ફાળકાનાં પાંખિયાં ખૂબ લીસાં હોવાં જોઇએ. પણ તે લપટાં ન હોવાં જોઇએ.

સૂતરનો તાર ત્રાકની સીધમાં રાખીને ખેંચવાથી સૂતર સહેલાઈથી ઊકલે છે. તારનો છેડો ફાળકાને બાંધ્યા પછી ફાળકો ફેરવતી વખતે તારને ચપટીમાંથી પસાર થવા દેવો, જેથી સૂતર ઉપર કીટીકચરો હોય તે ખરી પડે, તેમ જ ફાળકા ઉપર વ્યવસ્થિત રીતે વીંટાય. હાથની ચપટી ત્રાકની સીધી લીટી કરતાં આઘીપાછી અથવા ઊંચીનીચી હશે તો તાર તૂટી જશે.

ફાળકા ઉપર તાર ઉતારતાં ૧૬૦ તાર થાય એટલે જાડા દોરાનો કે જૂની માળનો નાનો કકડો લઇ તેની એક લટ બાંધી લેવી; અને પછી આગળ તાર ઉતારવા.

એ રીતે ૧૬૦ તારની ચાર જુદી જુદી લટો કરવી. લટ બાંધવાનો દોરો ખેંચીને સખત બાંધવો નહિ. કારણકે વણતી વખતે સૂતરને પલાળવું પડે છે ત્યારે સખત ગાંઠવાળો અને આંટી બનાવેલો ભાગ પલળતો નથી અને તાર તૂટી જાય છે.

ફૂંકારવા વિષે

પલાળવું:—અટેરણ અથવા ફાળકા ઉપરના સૂતરને મોંમાં પાણી ભરી તેની ફૂંક મારીને ભીંજાવવામાં આવે છે તેને ફૂંકારવાની ક્રિયા કહે છે. પણ સૂતરના ફાળકા અથવા અટેરણને પાણીમાં ડુબાડીને પલાળવાથી કામ સારું થાય છે. પાણીમાં પલાળતી વખતે સૂતર ઉપર હાથ ફેરવવાથી જલદી પલળી જાય છે. પલાળ્યા પછી ફાળકો ખૂબ ફેરવવો અને પાણીનાં બિંદુ સૂતર ઉપર રહેવા દેવાં નહિ; જો તે રહેશે તો સૂતર પીળું પડી જશે. આમ કર્યા પછી ફાળકાને માત્ર પવનથી જ સુકાય એમ છાંયડે મૂકવો. તડકે મૂકવો નહિ. સૂતર પુરું સુકાય નહિ ત્યાં સુધી તેને ફાળકા ઉપરથી ઉતારવું નહિ.

અટેરણ ઉપરના સૂતર વિષે પણ ઉપર પ્રમાણે જ સમજવું.

આંટી બનાવવી:—ફાળકા પરથી ઉતારેલો સૂતરનો હાર સાચવવા સારુ તેને આમળીને ગડીદાર આંટી બનાવવી જોઇએ. એટલે ફાળકા પરથી ઉતારેલી આંટી પોતાના રેંટિયાના હાથે ભેરવીને જે બાજુ આંટીમાં એની મેળે વળ ચડે તે બાજુનો વળ દેવો. પછી વચ્ચેથી બેવડી વાળવાથી ઊલટો વળ ચડશે, એટલે હાર કોરડા જેવો કડણ વણાઈ જશે. તેનો એક છેડો બીજા છેડાના નાકામાં પરોવી દેવો એટલે આંટી તૈયાર થઇ. તે આંટીને પછી કપડામાં લપેટીને બીજી આંટીઓ ભેગી બાંધી રાખવી, એટલે આંટી ગંદી નહિ થાય અને સુતર સચવાઇ રહેશે અને ફીસું નહિ પડે.

સૂતરનો આંક કાઢવા વિષે

આંકઃ-ઉપર પ્રમાણે બનાવેલી આંટી જોખતાં શેરમાં જેટલી આંટીઓ તળે તેટલા નંબરનું તે સૂતર ગણાય. દા૦ ત૦ શેરમાં જે સૂતરની ૬૪૦ તારની ૧૬ આંટી તળે તે સૂતર ૧૬ આંકનું ગણાય. દરેક આંટી ૬૪૦ તારની હોય તો જ આ હિસાબ ખરો છે એ ભૂલવું નહિ.

આંક ગણવાની બીજી રીત એ છે કે એક આંટીને જોખતાં તેનું વજન જેટલી આની થાય તેટલા વડે ૬૪૦ ને ભાગવાથી જેટલો ભાગાકાર આવે તેટલો સૂતરનો આંક જાણવો. દા૦ ત૦ આંટીનું વજન બે તોલા એટલે ૩૨ આનીભાર હોય તો તેના વડે ૬૪૦ ને ભાગતાં ૨૦ આવે. તેથી સૂતર ૨૦ આંકનું છે એમ ગણાય.

ઉપર જણાવેલી બેમાંથી કોઇ પણ રીતે આંક કાઢી શકાય. પણ બીજી રીતમાં આનીમાં વજન કાઢવાનું હોવાથી ઝીણાં વજનોની જરૂર પડે છે. જ્યારે પહેલી રીતમાં તેની જરૂર ન હોવાથી તે રીતે આંક કાઢવો સહેલો છે.

તકલીના સૂતરની આંટી ૩૨૦ તારની હોવાથી બે આંટીની એક આંટી ગણીને ઉપરની રીતે આંક કાઢવો.

ખાદી સારી બનાવવી હોય તો સૂતરની બધી આંટી સરખા જ આંકની હોવી જોઇએ. જુદા જુદા આંકનું સૂતર ભેગું કરવું નહિ. જેટલા આંકનું સૂતર કાંતવાનું શરૂ કર્યું હોય તેટલા જ આંકનું એક તાકા જેટલું સૂતર તૈયાર થાય ત્યાં સુધી કાંત્યા કરવું. બીજા તાકા માટે કાંતતી વખતે તે જેવો ઝીણોજાડો કરવો હોય તે પ્રમાણે આંક રાખવો, પણ ઝીણું સૂતર કાંતવાની હોંશે રોજ જુદા જુદા આંકનું સૂતર કાઢતા ન જવું. જુદી જુદી આંટીના આંકમાં મોટો તફાવત હશે તો સૂતર વણી નહિ શકાય અને વણાશે તો પણ ખાદી સારી નહિ થાય. થોડે થોડે દિવસે સૂતરનો આંક કાઢતા રહેવાથી એકસરખું સૂતર કાઢવું સુગમ થાય છે.

સૂતરની સાચવણીઃ-બધી આંટીઓને કાગળમાં અથવા કપડામાં લપેટીને બંડલ કરી રાખી મૂકવી. તેને ખુલ્લી અથવા રખડતી ન રાખવી.

એક જ આંટીમાં જુદા જુદા કાંતનારનું સૂતર ઉતારવું નહિ. દરેક કાંતનાર પોતાની આંટી જુદી જ ઉતારે અને બંડલ પણ જુદાં જ કરે.

સાંધ:–સૂતર ફાળકા પર ઉતારતાં તૂટે તો બે છેડાની ગાંઠ વાળવી નહિ; પણ તેમને ભેગા કરી ચપટી વડે વળ ચડાવી ચાલુ તારની સાથે આમળવા. આ ક્રિયાને સાંધ કહે છે. તે પાકી બનાવવી. કાચી સાંધ ઉખળી જાય છે અને ફરીથી સાંધવી પડે છે. દરેક કાંતનારે સાંધ કેમ કરવી એ તો પહેલું જ શીખી લેવું. જો સાંધ બરાબર નથી હોતી તો વણાટમાં પાંજતી વખતે બધી સાંધો ઊકલી જાય છે અને વણામણી ભારે પડે છે.

કાંતતાં કાંતતાં સૂતર તૂટે તો છેડા પરનો વળ કાઢી નાખી બન્ને છેડાના સામસામા રેસા મેળવીને વળ દેવો અથવા પૂણી ઉપર તારનો છેડો મૂકીને નવો તાર શરૂ કરવો.

કોઇ પણ કારણે સૂતરની ગાંઠ ન જ વાળવી.

તાકા માટે જોઇતું સૂતર

ખાદી વણાવવા ઇચ્છનારે નીચે પ્રમાણે વજનનું સૂતર ૧૬ વારના તાકા માટે વણાવવા લાવવું.

આંક	પનો	પનો	પનો	પનો
...	૩૦ ઇંચ	૩૬ ઇંચ	૪૫ ઇંચ	૫૦ ઇંચ
૬ થી ૮	૫ શેર	૬ શેર	—	
૮ થી ૧૦	૪ા ,,	૫ા ,,	—	
૧૦ થી ૧૨	૩ાા ,,	૪ાા= ,,	૫ાા શેર	૬ા શેર
૧૨ થી ૧૬	—	—	૫ ,,	૫ા ,,
૧૬ થી ૨૦	—	—	૪ા ,,	૪ાા ,,

ઉપર જણાવ્યા કરતાં વધારે સૂતર હશે તો તાકાની લંબાઇ વધારે થશે. ૨૨ થી ૨૫ વારનો તાકો કરાવાય તો વણકરી ઓછી આવે છે; તેથી સૂતર વધારે અને સારું લાવવું.

જાડા સૂતરમાંથી મોટા પનાની ખાદી બની ન શકે. તેમાંથી તો પહેરણ, ટોપી, ચાદર વગેરેના ઉપયોગમાં આવે તેવીજ ખાદી થઇ શકે. ઝીણા સૂતરમાંથી લાંબા પનાની ખાદી બનાવરાવવી સારી છે.

વણકરીના દરનો આધાર સૂતરના આંક, જાત તથા ખાદીના પના ઉપર રહે છે.

સારાં સાધનો*

કપાસ

૧, કપાસના રેસા લાંબા હોવા જોઈએ અને તેની કુમાશ બહુ સરસ જોઇએ. રેસા બીથી જરાક ખેંચતાં છૂટા પડતા હોય તો તે કપાસની મજબૂતી ઓછી સમજવી.

૨. કપાસ લોઢતી વેળા તદ્દન સ્વચ્છ હોવો જોઇએ.

૩. સડેલા બીવાળા કપાસને ઉપયોગમાં ન લેવો.

૪. ગમે તે કપાસમાંથી ગમે તે આંક ન જ કઢાય; આ સારુ નીચેનો કોઠો ધ્યાનમાં રાખવો.

ક્રમ	કપાસની જાત	તંતુની લંબાઈ	એમાંથી કેટલા આંકનું સૂતર નીકળે ?
૧	દેવકપાસ	૧। ઇંચ	૭૫–૬૪૦
૨	આંધ્ર પટુશાલી	૭/૮ ,,	૪૦–૨૦૦
૩	કંબોડિયા	૧। ,,	૪૦–૧૦૦
૪	હિરવણી	૧ ,,	૩૦–૬૦
૫	સૂરતી	૧ ,,	૨૦–૪૦
૬	ભરૂચી	૭/૮ ,,	૧૨–૨૦
૭	મઠિયો	૦॥ ,,	૬–૮
૮	વાગડ	૦॥। ,,	૦–૧૨

* આ મથાળા નીચેના લખાણમાં મુંબાઇ ઉપનગર જીલ્લા સમિતિ તરફથી બહાર પડેલા 'ખાદી–રહસ્ય'માંથી કરેલા ઉતારાનો સાભાર નિર્દેશ કરવાની રજા લઇએ છીએ. પ્રકાશક

૧૫૩૦૨

રૂ

૧. લોઢવાના કારખાનામાં લોઢેલા કપાસનું રૂ સારું હોતું નથી.

૨. બહુ દાબી દીધેલું રૂ સારું પીંજાતું નથી.

૩. કચરાવાળા રૂની પૂણીમાં કીટી રહી જાય છે તે છેવટ સુધી હેરાન કરે છે.

૪. રૂમાં ભેજ હોવો ન જોઇએ.

૫. બને ત્યાં સુધી રૂને હાથચરખા પર લોઢીને તરત જ પીંજી લેવું.

પૂણી

૧. તદ્દન સફેદ હોવી જોઇએ. તેમાં કીટી–કચરો બિલકુલ ન હોય.

૨. બધી પૂણી એકસરખી અને વ્યવસ્થિત ગોઠવીને પડીકામાં બાંધેલી હોવી જોઇએ.

૩. પૂણી બહુ કઠણ ન હોય તેમ તદ્દન લૂલી ન હોવી જોઇએ.

૪. ઝીણું સૂતર કાંતવા માટે બહુ નાની, પોચી પૂણી જોઇએ.

૫. પૂણીના રેસા ઊબળી ગયેલા ન હોવા જોઇએ.

૬. ફૂલી ગયેલી પૂણી લગભગ નકામી થઇ પડે છે; તેથી કાંતતી વખતે બધી પૂણી બહાર ન રાખવી જોઇએ; એકેક પૂણી પડીકામાંથી બહાર કાઢવી જેથી બધી પૂણીને હવા ન લાગે.

૭. પૂણીને એક પેટીમાં મૂકી તેના દરેક થર પર કાગળ મૂકી પછી બીજો થર ગોઠવવાથી તે સારી રીતે સચવાશે.

રેંટિયો

૧. ચક્ર બરાબર મધ્યમાં હોવું જોઇએ, અને મોઢિયું ચક્રની બરાબર સામે મધ્યમાં બેસાડેલું હોવું જોઇએ.

૨. ચક્રનાં પાંખિયાં મજબૂત અને અથડાય નહિ તેવાં હોવાં જોઇએ.

૩. ત્રાકને ગરેડી હોય તો તે બરાબર બંધ બેસતી હોય. ત્રાક તદ્દન સરખી, સીધી અને સહેજ પણ વળાંક વગરની અને થરડાય નહિ તેવી હોવી જોઇએ.

૪. રેંટિયો તદ્દન સ્વચ્છ રાખવો જોઇએ અને ચક્ર ફેરવતાં ભારે પડે તો તેમાં તેલ પૂરવું જોઇએ.

ઝડપ

		શરૂઆત	સારી ઝડપ
કપાસ લોઢવો	૧ કલાકે	૧ાા શેર	૫ાા શેર
પીંજવું (હાથપીંજણ પર)	,,	૫ તોલા	૧૦ તોલા (પૂણી બનાવવા સાથે)
,, (મધ્યમ ,, ,,)	,,	૧૦ ,,	૧૫ ,,
કાંતવું તકલી પર	,,	૫૦–૬૦ વાર	૧૫૦ વાર
રેંટિયા પર	,,	૧૫૦–૨૦૦ ,,	૩૫૦ ,,

દરેકને કેટલી ખાદી જોઇએ ?

વસ્તુ	નંગ	દરેકમાં	કુલ વાર
ધોતિયાં ૪×૫૦	૩	૪ વાર	૧૨
પહેરણુ	૪	૨ વાર	૮
ટુવાલ	૧	૧ વાર	૧
ટોપી	૨	૦ાા વાર	૧
કુલ	—	વાર	૨૨

આટલી ખાદી માટે ૧૮ થી ૨૦ આંકનું ૧,૦૧,૨૦૦ વાર સૂતર જોઇએ. તેનું વજન ૬ રતલ અને ૩૬ાા તોલા થાય.

આટલું સૂતર કાંતવા માટે કલાકે ૨૫૦ વારની ઝડપ હોય તો ૪૦૫ કલાક થાય; અને તેટલા સૂતર માટે પૂણી બનાવવા ૫૬ કલાક થાય. એટલે આખા વર્ષના કાપડ સારુ પૂણી બનાવવા માટે અઠવાડિયે ૧ કલાક અને કાંતવામાં રોજનો ૧ાા કલાક બસ થશે.

કેટલું ખર્ચ થાય ?

જાતે પીંજીને કાંતનારને.

	રૂ. આ. પા,	
રૂ સુરતી, શેર ૭, દર રૂ. ૦–૭–૬	૩—૫—૦	
વણકરી વારના ૪ આના લેખે	૫—૮—૦	વધારેમાં વધારે
	૮—૧૩—૦	

કુલ વાર ૨૨ ના રૂ. ૮–૧૩–૦ એટલે વારના રૂ. ૦–૬–૬ તૈયાર પૂણી ખરીદવામાં આવે તો રૂ. ૨–૦–૦ વધારે પડે એટલે ખાદીની કિંમત વારના ૦–૮–૦ પડે.